

„Kalevipoja“

ilmumisest

Aprillis 1857 jagati Õpetatud Eesti Seltsi liikmetele «Kalevipoja» esimese ande värskelt trükikojast tulnud eksemplarid. Rahvaeepos alustas teed lugeja lauale. Ent see tee oli niisama pikk ja vaearikas kui koostaminegi.

Balti-saksa haritlased hakkasid möödunud sajandil ka teoreetiliselt õigustama balti-saksa erikorda, siinset klassi- ja rassilist rõhumist. Hakati kõnelema Eestist kui vanast gootlaste — seega germaanlaste — põliskodust, kus eestlased on nagu juhuslikud sisserändajad; kõneldi saksa kultuuritoojatest ja eestlastest kui harimatust, primitiivsest, kultuurivõimetust orirahvast.

Nende balti-saksa «teooriate» vastu astus välja tekkiv eesti haritlaskond. Tuli luua eesti kirjandus. Tuli tõestada, et rahvaluule on «eesti rahva vana varandus, päritud au ja ilu». 1838. a. asutati Faehlmanni algatusel Õpetatud Eesti Selts, et koguda eesti rahvaluulet, uurida eesti keelt ja arendada eesti kirjandust. Ja juba järgmise aasta esimestel päevadel pidas Faehlmann seltsis oma kuulsa «Kalevipoja» kõne, kus ta skitseeris temale omase hooga teose. 1850. aastal Faehlmann suri ootamatult. ÕES-i ülesandel võttis Kreutzwald vastu Faehlmanni päranduse — koostada rahvuseepos. Hoo ja vaimustusega asus ta tööle ning 1853. aastal on teos valmis. Ent trükki see ei pääse. Algab «kirikuhakkide» rünnak teose vastu. Pastorid süüdistavad autorit rahvapärimate võltsimises. Tšensor Mickvitz kustutab kõik viited muistsele priiusele, orjapõlve raskusele jne. Solvunud Kreutzwald töötab teose põhjalikult ümber. ÕES otsib vahepeal trükkimisvõimalusi. Väljapääs leitaksegi — otsustatakse avaldada eepos koos tõlkega, n. ö. teadusliku väljaandena.

Nii ilmus «eesti rahvaluule suurepäraseim looming, muinaslugu Kalevipojast», nagu kirjutas Kreutzwald saatesõnas. Teose soe vastuvõtt väljaspool Baltikumi julgustas Kreutzwaldi ka rahvaväljaande organiseerimisel, mis ilmus 1862. aastal.

Nüüd on möödunud sada aastat selle eesti kirjanduse tähtteose ilmumisest. Ühelgi raamatul pole olnud eesti rahvale nii suurt ja kaugeleulatuvat mõju. Mitte ainult et «Kalevipojaga» löödi jalad alt eesti rahvast halvustavail teooriaail, mitte ainult et ta kujunes võimsaks argumendiks tärgava eesti haritlaskonna käes võitluses eesti rahvusliku kultuuri loomise eest— «Kalevipojal» oli suur ja otsene mõju eesti kirjandusele, kujutavale kunstile ja muusikale. «Kalevipoeg» on ja jääb meie rahvusliku kultuuriloomingu virgutajaks ja inspireerijaks.

U. TEDRE